

Chrématonyma v češtině – (doplnění)

4.3 Antroponyma v názvech českých hraných filmů

R. Volejník (Acta onomastica LVI, 2016, 219-224; dř. OZ, do 1983 ZMK ČSAV). Jde o dílčí studii z disertační práce o názvech českých hraných filmů.

Materiálová základna: názvy českých a československých hraných filmů z let 1898-2010, v nichž je užívána čeština (pramen: webové stránky Národního filmového archivu a webové stránky Československé filmové databáze). Filmovým názvům nebylo dosud věnováno mnoho pozornosti, přestože tento bohatý a dosud málo prozkoumaný materiál je poměrně dostupný. Z analýzy názvů vyplynulo, že propria, zejména antroponyma, jsou v názvech filmů častá. Tento fakt vyplývá z jejich důležité funkce, kterou ve filmu plní. Především označují postavu (hlavní, vedlejší), která ve filmovém příběhu vystupuje, nebo osobu, která má nějaký vztah k ději/tématu filmu (autora literární předlohy atd., např. *Fimfárům Jana Wericha*). Existují případy, kdy je v názvu antroponym více (příklady: *Adam a Eva*). **Hlavní funkcí takových názvů je tedy funkce informativní.** Recipienty titulu jsou pak (potenciální) diváci.

Nejčastěji se v názvech objevují rodná jména, ale běžné jsou i další druhy antroponym, hypokoristika, přezdívky, méně častá jsou příjmení, která bývají provázena buď křestním jménem (*Barbora Hlavsová*), nebo hodnotícím, popř. sociálně zařazujícím apelvativem (*Občan Brych*). Jména jsou domácího původu i přejatá (cizí). **Název filmu tvoří:** 1) samostatné rodné jméno (vždy v nom.): *Adelheid, Saturnin, Václav*; 2) rodné jméno a příjmení (v této kombinaci jsou možné i jiné pádové tvary: *Dita Saxová, Život a neobyčejná dobrodružství vojáka Ivana Čonkina, Život pro Jana Kašpara*); 3) hypokoristikum; může se vyskytovat jak samostatně v nom. (*Kolja, Jurášek, Fany*), tak v rámci vět a různých slovních spojení, a to v nom. i jiných pádech (*Andula vyhrála* – častý typ názvů starých českých filmů, srov. též *Madla zpívá Evropě, pohádek – Jak se Franta naučil bát*); 4) příjmení, ve stejných pozicích jako hyp., viz 3 (*Anděl na horách, Habrmannův mlýn, Je třeba zabít Sekala, Kawasakiho růže, Utrpení mladého Boháčka*); 5. název v podobě pouhého příjmení je vzácný (podle mne proto, že nenese žádnou informaci o pojmenovávané osobě, nemůže proto řádně plnit informativní funkci x přezdívka *Metráček*, rodné jméno *Kolja* – v té době se v ČR jméno nedávalo), např. *Jánošík* (ale to je příjmi); 6) specifický případ – ženské podoby příjmení: *Flirt se slečnou Stříbrnou, Osud vdovy Novákové*); 7) přezdívka, ale ta často vyžaduje znalost děje filmu (*Paní Morálka kráčí městem, Valentin Dobrotivý, Nebojsa*); 8) méně časté jsou

přezdívky skupinové (*Psohlavci, Sněžanky a machři* - mělo by být *M-*, *Lišáci – Myšáci a Šibeničák*); 9) metaforická, symbolická jména (*Černý Petr, Faunovo velmi pozdní odpoledne*); 10) antroponymum v podobě iniciály nebo zkratky (*Narozeniny režiséra Z.K.*). Někdy však nelze jednoznačně určit druh antroponyma bez zhlédnutí filmu (*Studentská máma, Král sokolů, Železný dědek*).

Složky názvu filmu mohou být vůči danému antroponymu ve vztahu propriální koordinace (např. dvě i více antroponym na stejné úrovni - *Adam a Otko, Pěnička a Paraplíčko, Pižla a Žižla na cestách*), nebo determinace, a to a) rodné jméno+ příjmení, viz výše, b) povolání/společenské zařazení+ rodné jméno/příjmení (*Advokátka Věra, Občan Brych, Klaun Ferdinand a raketa, Aféra plukovníka Redla*), adjektivum+rodné jméno/hypokoristikum - *Limonádový Joe aneb Koňská opera, Muzikantská Liduška*), d) rodné jméno+substantivní atribut (*Anna, sestra Jany, Jakub lhář*), e) substantivní atribut+ rodné jméno/hypokoristikum (*Krasavice Káťa*) apod. Antroponyma mohou označovat hlavní postavu (...*a zase ta Lucie*) i vedlejší (*Marečku, podejte mi pero*), popř. postavu jinou (*Čapkovy povídky*).

Často se v českých hraných filmech vyskytují jména biblických postava a světců (*Svatý Václav, U svatého Antoníčka*), pohádkových a mytologických postav (*Bílá paní, Dlouhý, Široký a Bystrozraký, Lotrando a Zubejda, O Sněhurce, Odysseus a hvězdy*), jména literárních postav (*Dobryj voják Švejk, Švanda dudák*), jména skutečných lidí (*Mikoláš Aleš, Bathory, Jan Hus*). Filmy určené dětem obsahují poměrně často hypokoristika (*Anička jde do školy*).

Nejčastější antroponyma v názvech českých filmů: *Tau* (vzhledem k sérii filmů), *Eva* (*Eva tropí hlouposti, Střepy pro Evu*), *Jan* (*Jan Cimbura, Jan Hus*) + *Honza* (*Honza málem králem*).

Výrazné typy představují jména ve vokativu (*Jáchyme, hod' ho do stroje*) a posesivní adjektiva (*Jarčín profesor, Karlíkovy trampoty*).

K antroponymům se volně připojují zoonyma a fytonyma: *Adéla ještě nevečeřela, Terezu bych kvůli žádnému holce neopustil* (opice), *Dědeček, Kyliján a já* (K.= osel).

U starších českých filmů se často objevují **alternativní názvy:** *Baron Prášil* (*Když Burián prášil*), *Do panského stavu* (*Matka Kráčmerka I.*), *Řina* (*Tři lásky Řiny Sezimové*).

Antroponyma se opakují v sériích filmů (*Pan Tau, Hogo fogo Homolka* apod.).

Živočichové a rostliny v názvech českých hraných filmů (Volejník, Acta onomastica, LVII, 120-126)

Materiál – opět 2293 českých, popř. čsl. hraných filmů z let 1898-2010. Z tohoto množství má 228 filmů v názvu výraz z lexikálního světa zvířat a rostlin včetně jejich částí (*Kopytem sem, kopytem tam, O zázračném květu*). Autor studie pojímá problematiku poměrně široce, neboť k nim počítá také produkty z nich vyráběné či s nimi nějak související (*Pavučina, Mladé víno*). Autor sem řadí rovněž odvozená adjektiva (*Šakalí léta*), kompozita s jedním příslušným komponentem (*Psohlavci*), antroponyma (*Jestřáb* kontra *Hrdlička*) a toponyma (*U nás v Kocourkově*).

Řazení je mechanické, výchozí je „forma“, nesleduje se, v jaké funkci výraz vystupuje (příjmení, přezdívka, metafora, toponymum...).

1. Živočichové. Zvířena obecně (*Zvířata ve městě*), **savci – šelmy**, a to nejčastěji pes (*Prázdniny pro psa*), psí mláďata, plemena, psovité šelmy (*Táto, sežeň štěně, Vlčí jáma, Buldoci a třešně*), kočka (*Až přijde kocour*), kočkovité šelmy (*Lev s bílou hřívou, Dva tygři*), ostatní šelmy (*Šest medvědů s Cibulkou, O medvědu Ondřejovi, Pod Jezevčí skálou*); **domácí savci** – kromě koček a psů (*Neohlížej se, jde za námi kuň*), **lesní a polní savci** (*Smrt krásných srnců*), **exotická, popř. vyhynulá zvířata** (*Doktor od jezera hrochů, Brontosaurus*); **ptáci – obecně** (*Tažní ptáci*), **domácí ptactvo** (*Dobří holubi se vracejí, Kanárek, Kuře melancholik*), divocí ptáci (*Král Drozdí brada, Osada Havranů, Skřivánci na niti*), **plazi, obojživelníci, ryby, paryby** (*Káťa a krokodýl, Zlaté rybky*), **bezobratlí aj.** (*Divoké včely, Smrt mouchy*), **bájná zvířena** (*Ohnivý drak*).

2. Rostliny. U rostlin převládaly **květiny a byliny** (*Hvězda zvaná Pelyněk, Poslední růže od Casanovy, Slavnosti sněženek, Trhala fialky dynamitem, Ženu ani květinou neuhodíš*), **části rostlin** (*Bobule, Dým bramborové natě*), **rostlinné porosty** (*Džungle velkoměsta, Dům na Ořechovce*), **ovoce a zelenina** (*Anglické jahody, Co takhle dát si špenát, Šest medvědů s Cibulkou*), **obiloviny, technické plodiny aj.** (*Co chytneš v žitě, Starci na chmelu, O třech rytířích, krásné paní a lněné kytli*), **stromy a dřeviny obecně** (*Píseň o stromu a růži*).

Autor sleduje také **části těl živočichů, produkty živočichů a rostlin a související entity** (*Děvče z tabákové továrny, Láska s vůní pryskyřice, Slunce, seno, erotika, Vinobraní*).

Názvy obsahující zoonyma jsou četné: Divoký koník Ryn, Pták Ohnivák, jediné fytonymum – Adéla ještě nevečeřela. Názvy zvířat a rostlin často plní **funkci antroponyma** (*Kvočna – přezdívka ženy, Šest medvědů s Cibulkou*), metaforická označení osob (*Čekanky – dívky,*

budoucí nevěsty, *Housata* – dívky z internátu), funkce toponyma (*Pod jezevčí skálou*, *U pěti veverek* – malostranský činžovní dům), **frazeologizmy** (*Bílá vrána*, *Zde jsou lvi*).

Převahu mají výrazy z lexikálního světa zvířat, rostliny jsou v menšině. S tím souvisí také to, že v původním, tj. apelativním a nemetaforickém významu, se pouze zvířata stávají více nebo méně explicitními postavami filmů (*My tři a pes z Pětipes*, *Hop – a je tu lidoop*). Není náhodné, že nejčastěji se objevuje pes a kočka. U kočky je symbolicky akcentována krása, ženskost, faleš, u černých koček neštěstí. Pes je symbolem věrnosti, oddanosti a ochrany, popř. se spojuje s frazémou – *Báječná léta pod psa*. Převládá podoba nom.

Závěr: V názvech českých filmů mají ze živočichů převahu savci, zejména pes a kočka, u rostlin jsou to květiny a byliny. Z hlediska formy šlo převážně o substantiva. Vedle apelativ se objevila též zoonyma. Názvy živočichů se často vyskytovaly ve funkci antroponyma, méně toponyma, dále to byla neantroponymická metaforická označení osob, skupinové přezdívky a frazeologizmy.